

УДК: 101:373.66

Володимир ВЛАСОВ**НОВА ПАРАДИГМА У ДОСЛІДЖЕННЯХ
ТА ОЦІНЦІ ПРОЦЕСІВ І ПРОБЛЕМ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ****(Зінченко В.В. Глобалізація
і глобалістика. – Львів:
«Новий світ-2000», 2014. – 428 с.)**

Найвпливовішими чинниками в житті кожної людини і людства в цілому за останні 30-40 років стали процеси глобалізації. Дослідженням їх розвитку, методології оцінки і проблем, які виникають, присвячені сотні монографій і тисячі статей. Для того, щоб допомогти нинішнім і майбутнім поколінням краще зрозуміти самі процеси глобалізації, їх діючі сили, як попередити їх можливий негативний вплив на життя планетарного співтовариства, окремої країни і людини у світі та в Україні фахівцями у сфері нової ме-ганауки «глобалістики» підготовлені і використовуються у вищих навчальних закладах спеціальні підручники, посібники та монографії. Одним з останніх стала книга В.В.Зінченка «Глобалізація і глобалістика».

Ключові слова: глобалізація, глобалістика, інституційні трансформації, суспільний розвиток, системний аналіз, нова економіка, лібертаризм.

Найвпливовішими чинниками у житті кожної людини і людства в цілому за останні 30-50 років стали саме процеси глобалізації. Дослідженням їх розвитку, методології оцінки і проблем, які виникають, присвячені сотні монографій і тисячі статей. Поняття «глобалізація» починає активно поширюватися з 1983 року, коли Т.Левітт визначив цим терміном феномен злиття ринків окремих товарів, хоча ще в 1948 році, за 35 років до Т. Левітта, відомий німецький філософ К.Ясперс у монографії «Сенс і призначення історії» писав, що «Завдяки технічним можливостям сучасних засобів сполучення, наша планета стала єдиною цілісністю, повністю доступною людині... Світ замкнувся. Земна куля стала єдиною... Всі істотні проблеми стали світовими проблемами, ситуація – ситуацією всього людства» і далі – «створивши можливість немислимої раніше швидкості сполучення, техніка призвела до **глобального єднання**». Почалася історія єдиного людства: єдиною стала його доля.

Для того, щоб допомогти нинішнім і майбутнім поколінням краще зрозуміти самі процеси глобалізації, їх діючі сили, як попередити їх

можливий негативний вплив на життя планетарного співтовариства, окремої країни і людини у світі та в Україні фахівцями у сфері нової меганауки «глобалістики» підготовлені і використовуються у вищих навчальних закладах спеціальні підручники, посібники та монографії.

Одним з останніх стала книга «Глобалізація і глобалістика», підготовлена знаним фахівцем у цій галузі, – котрий використовує міждисциплінарні підходи та формує інтегративну концептологію – професором В.В.Зінченком¹, котра з одного боку є цілком самостійним та оригінальним результатом авторських парадигмальних наробок і тому є монографічним дослідженням, а з іншого – опрацювання автором значної кількості сучасних світових теорій, концепцій і прикладних розробок дозволяє її використовувати і для науково-дослідних, і для освітньо-навчальних цілей.

У книзі розробляється і використовується теоретичний і прикладний інструментарій дослідження глобального розвитку і трансформацій процесу інституалізації світової глобальної системи як цілісної і багаторівневої сфери взаємодії економік, суспільств, держав, соціальних інститутів, культур, народів, націй, світоглядів та людини.

Досліджено трансформаційні моделі глобалізованого світового розвитку та міжнародних, економічних відносин, що є важливим сьогодні для обговорення і розуміння наступних проблем: ступінь адекватності аналізу головних моделей розвитку і кризи глобальної системи капіталізму («неокапіталізму», «пізнього» капіталізму, індустріалізму, посткапіталізму тощо); природа сучасних проявів соціальної революції; трансформацій ідеології світового і суспільного розвитку; перспективи функціонування ринкової економіки; доктрина глобалізації та її ідеологічне прикриття.

Автор прагне розширити існуючі уявлення про здобутки і проблеми процесів глобалізації, інституалізації і їхньої ролі для суспільного буття та пізнання. Положення та висновки книги можуть бути використані в наукових дослідженнях та при викладанні навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах.

На відміну від інших дослідників, головним напрямом автор вибрав саме **інституційні трансформації суспільного розвитку**.

Книга складається з 6-ти розділів і вступу, в якому В.В. Зінченко чітко визначив, що **глобалізація** – це явище дуально-трансформаційне, яке супроводжується рівноцінними явищами еволюції, прогресу і революції (соціальної, економічно-виробничої, політико-правової, науково-технічної, державно-ідеологічної та ін.), а також йде одночасно як у формах

¹ Зінченко В.В. Глобалізація і глобалістика/В.В. Зінченко. – Львів: «Новий Світ-2000», 2014. – 428 с.

інтеграції, уніфікації, інтернаціоналізації, експансії, так і регіоналізації, деглобалізації, альтерглобалізації та ін.

У **першому розділі** «Сучасні тенденції і перспективи інституційних процесів світової глобалізації» показано, що в другій половині ХХ століття на тлі революційних зрушень в технологіях і формуваннях «інформаційного суспільства» виник «новий регіоналізм», а сама глобалізація розгортається як на мікро-, так і на макроекономічному рівнях при надбанні європейської світоєкономіки планетарного масштабу.

Одночасно автор роз'яснює, що сучасні процеси інтеграції національних економік в єдине світове господарство мають чотири відмінності від тих, які були до цього: 1) Практично всі країни беруть участь в глобальній економіці; 2) Глобалізація зумовлена зниженням вартості засобів зв'язку; 3) Набагато більшими стали міжнародні потоки фінансів; 4) Йде науково-технологічна революція і створюється інформаційне суспільство.

Все це призвело до колосальної фрагментації соціального суб'єкта при соціально-антропологічних змінах і розширенні індивідуалізації.

Аналізуючи глобальні проблеми, В.В.Зінченко згрупував їх у три групи: у сферах взаємодії природи і суспільства, в суспільних взаємостосунках і розвитку людини для забезпечення майбутнього існування, сформулювавши шляхи вирішення проблем і визначивши ресурси і способи їх вирішення.

Підкреслюючи, що економічна глобалізація обігнала політичну, автор стверджує, що сучасний капіталізм, представлений корпораціями різного роду не стільки задовольняє попит, скільки штучно його створює, витісняючи реальні потреби людини.

При цьому економічна стагнація і низький рівень доходів населення об'єднуються з орієнтацією всіх сфер економіки на максимізацію доходів.

У **другому розділі** «Теоретико-світоглядні засади аналізу інституційного глобального розвитку» розглянуто глобально-стадіальне розуміння суспільного розвитку за трьома етапами із водночас описанням п'яти напрямів у філософії глобалізації, глобалістики і геополітики: 1) Техно-трактного, 2) Постіндустріального, 3) Еколого-популістського, 4) Екзистенційно-культурного, 5) Еволюційно-детерміністського.

Дуже добре поданий аналіз особливостей різних шкіл суспільного, соціально-економічного розвитку.

У **третьому розділі** «Основні парадигми дослідження світового глобального розвитку» розглянута система парадигми дослідження інституційних моделей глобального розвитку; теорії імперіалізму, постімперіалізму; модернізації. Розглянуто поняття **метрополії і периферії; концепції**

депендетизму, суперексплуатації, залежно-асоційованого суспільства, суб-капіталізму, капіталізму суброзвитку.

Поданий порівняльний аналіз досліджень інституціалізації глобального суспільства через макросоціальний підхід і світосистемну парадигму з оцінкою інституційної кризи ліберальної парадигми глобального розвитку і концепцій: *суспільно-економічного «Відновлювального розвитку» і глобально-інституційної соціальної фізичної економіки з її напрямками – фізично-соціальна, інституційно-соціально-фізична, глобально-соціально-фізична, фізично-інституціонально-соціальна і фізично-соціальна економіка глобального розвитку.*

Розкрито поняття «енергетичний бюджет людства» та формули енергії прогресу і введено нове поняття економічної маси (ЕМ) як енергетичного еквівалента абсолютної сукупності всієї матеріальної і розумової субстанції, нагромаджені в ході взаємодії людини і природи.

У четвертому розділі «Системний аналіз сучасних світових інституційних криз глобальної сучасності» В.В. Зінченко розкрив механізми розгортання світової кризи системи глобалізму, коли держави увійшли до епохи комерціалізації влади унаслідок чого гроші, як товар, дозволили державній владі, з одного боку, монополізувати право на цілі розвитку, способи і методи їх досягнення, а з іншого, позбавили державу можливостей формувати нематеріальні за своєю природою цілі.

Показано, що причиною кризи світової економіки є диспропорція між новими інформаційними і традиційними секторами економіки, коли реальних товарів для населення від **«нової економіки»** практично не додалося, а головним пусковим механізмом кризи є неухильне зниження рентабельності старої, реальної економіки, перш за все промисловості.

При цьому підкреслено, що нинішня світова криза – це черговий виток глобалізації, який неминуче зламає всю стару форму світопорядку і призведе до реформування нової глобальної світової економічної системи – системи глобалізму.

Розкриваючи поняття «нова економіка», автор роз'яснює, що її формування - це результат розвитку нових знань, які стали не тільки самостійними чинниками виробництва, але і головними чинниками у всій системі, призвівши до виникнення нових форм бізнесу, що знаходяться в постійній взаємодії суб'єктів ринку в реальному часі, традиційна роль якого змінюється.

Розкриваючи тенденції *постсучасної модернізації* як комплексу інституційних змін, які виводять суспільство за рамки індустріальних форм соціального життя, В.В. Зінченко розділив усі країни на *три ешелони модернізації* за часом початку в них процесів модернізації.

У концептологічному аналізі кризових тенденцій соціально-персонального розвитку в сучасному індустріальному суспільстві автор розглянув концепції М.Маклюєна, Г.Маркузе і Е. Фромма, концепцію дешколяризації І.Ілліча і П.Фрейре, людського капіталу і безперервного суспільного дозвілля Дж.Дюмадьє.

П'ятий розділ «Сучасні інституційні трансформації форм, рівня і моделей розвитку глобальної системи» присвячений оцінці концепції глобалізму як планетарного ринку світової корпоративної імперії; нового світового порядку, в якому роль націй-держав в економічному, політичному, соціальному і культурному плані зводиться до нуля; розкриттю теорії «Імперії» (застарілого імперіалізму) і «Множини», коли персона стала суб'єктом історії. Разом з тим В.В.Зінченко стверджує, що нині на планеті існує тільки одна світова система – ортокапіталістична, яка є *суспільно-історичним центром*, а країни, які до неї не входять, утворюють *суспільно-історичну периферію* при виникненні **класового соціо-історичного організму**, в якому неминуче повинна бути **глобальна класова боротьба**.

В останньому **шостому розділі** «Суспільні і інституційні трансформації в сучасних індустріальних системах і нові альтернативи глобального суспільного розвитку» В.В. Зінченко обговорює проблему того, що культура нині зведена до рівня комерційних стандартів, культурні цінності стали предметом купівлі-продажу, ідеологічною маніпуляцією, а ті з них, які нездатні забезпечити прибуток, руйнуються. При цьому життєдіяльність людини стала чужою і фальшивою по відношенню до природних потреб.

Одночасно автор описує лібертаризм як опір авторитарному примушенню і соціальній ієрархії, інститутам капіталізму і держави, який виступає за ліквідацію приватної власності на засоби виробництва і ліквідацію держави як непотрібного і шкідливого інституту, а метою лібертарних ідей є об'єднання управління і самоврядування, відповідальності і відповідності, праці і засобів виробництва, подолання відносин панування і підкорення, відносин експлуатації та відчуження людини на максимально широких рівнях суспільного життя.

Автор критично підходить до оцінки сучасної освіти, яка за своєю сприйнятливістю перетворюється на комерційно вигідний сектор економіки, в якому навіть в бюджетному фінансуванні освіти почав виявлятися ринковий підхід, пристосування до потреб ринку, унаслідок чого населення повинне одержувати замість знань навички при зведенні до мінімуму здатності людей до самоорганізації, тобто зробити неможливим громадянське суспільство. Автор також зазначив, що культурна глобалізація вищої освіти є нерівномірним, суперечливим і складним явищем,

що веде до якісно нового утворення – «космополітичного» університету, побудованого на культурних цінностях західного світу. При цьому для України, яка, за оцінкою В.В. Зінченка, не вписується у модель західно-європейської цивілізації, культурна глобалізація вищої школи матиме, ймовірно, такі наслідки:

- популяризація глобальних мультикультурних цінностей;
- посилення світового домінування євроатлантичної культури;
- поява зарубіжних провайдерів на території національних держав;
- втрата національної культури та ідентичності.

Торкаючись процесу *інституціоналізації філософії освіти*, В.В. Зінченко, оцінюючи сучасний стан соціальної філософії, зазначає, що *ми маємо справу не з визначеною наукою чи сферою діяльності, а з більш-менш визначеною сукупністю понять, яка змінює свою позицію у філософії і культурі, що утворює по суті нову стилістику в філософському осмисленні соціального буття*.

Більше того, В.В. Зінченко вважає, що при посиленні тенденції до проблемного, а не суперечливого розвитку соціально-гуманітарного знання, міждисциплінарний характер досліджень у галузі освіти, зумовлений багатоаспектністю та багатоплановістю освітнього процесу, призведе до становлення *полідисциплінарної теорії освіти – ед'юкології*.

У книзі розробляється і використовується теоретичний і прикладний інструментарій дослідження глобального розвитку і трансформацій процесу інституціоналізації світової глобальної системи як цілісної і багатоврівневої сфери взаємодії економік, суспільств, держав, соціальних інститутів, культур, народів, націй, світоглядів та людини.

Досліджено трансформаційні моделі глобалізованого світового розвитку та міжнародних, економічних відносин, що є важливим сьогодні для обговорення і розуміння наступних проблем: ступінь адекватності аналізу головних моделей розвитку і кризи глобальної системи капіталізму («неокапіталізму», «пізнього» капіталізму, індустріалізму, посткапіталізму тощо); природа сучасних проявів соціальної революції; трансформацій ідеології світового і суспільного розвитку; перспективи функціонування ринкової економіки; доктрина глобалізації та її ідеологічне прикриття.

Автор прагне розширити існуючі уявлення про здобутки і проблеми процесів глобалізації, інституціоналізації і їхньої ролі для суспільного буття та пізнання. Положення та висновки книги можуть бути використані в наукових дослідженнях та при викладанні навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Напрацювання рецензованої книги стануть у нагоді науковцям, студентам, аспірантам, фахівцям у сфері глобалістики, соціальної філосо-

фії, практичної філософії, культурології, міжнародного менеджменту, міжнародних відносин і міжнародної економіки, аналітики суспільно-державного управління, усім тим, хто цікавиться комплексною проблемою становлення і розвитку процесів глобалізації, інституційних систем у сучасному глобалізованому світі у контексті розвитку суспільства, державності та ефективних моделей економіки, науки і освіти в Україні.

Вітаємо вихід, поширення і використання даної рецензованої книги як новітнього явища і парадигмального дослідження *української школи глобалістики* в оцінці процесів і проблем глобалізації як усе охоплюючого явища. В умовах і під впливом цих процесів нам доведеться жити, вирішувати проблеми і формувати стратегії розвитку суспільства, держави, людства, світу, інститутів освіти і науки.

Одержані і викладені результати уможливають подальшу комплексну інтегративну і галузеву розробку різноманітних аспектів глобалізації, методології теорії глобалістики, міжнародних відносин, соціальної філософії, філософії освіти та сформованої на їхній основі соціальної філософії освіти; а також – соціальних, політичних й економічних наук, менеджменту, не тільки в межах окремих дисциплін, а й на рівні загальнонаукового, суспільного, економічного, політичного, державно-управлінського аналізу, застосовуватися у в сферах педагогічних і психологічних, соціальних і політичних, економічних розробок та державного управління.

Владимир Власов. Новая парадигма в исследованиях и оценке процессов и проблем глобализации

Самыми влиятельными факторами в жизни каждого человека и человечества в целом за последние 30-40 лет стали процессы глобализации. Исследованием их развития, методологии оценки и проблем, которые возникают, посвящены сотни монографий и тысячи статей. Для того чтобы помочь нынешнему поколению молодежи лучше понять сами процессы глобализации, их действующие силы, как предупредить их возможное негативное влияние на жизнь планетарного сообщества, отдельной страны и человека специалистами в сфере новой меганауки «глобалистики» подготовлены и используются в высших учебных заведениях специальные учебники. Одним из последних подобных изданий стала книга В.В. Зинченко «Глобализация и глобалистика».

Ключевые слова: *глобализация, глобалистика, институциональные трансформации, общественное развитие, системный анализ, новая экономика, либертаризм.*

Volodymyr Vlasov. The New Paradigm in Research and Evaluation of the Processes and Challenges of Globalization

The most influential factors in the life of every person and of humanity as a whole during the last 30-40 years are the processes of globalization. Hundreds of books and thousands of articles are devoted to the study of their development, evaluation methodologies and problems that arise in this area. In order to help the current generation of young people better understand themselves and the processes of globalization, their positive possibilities, and, also, to prevent their negative impact on the life of the planetary community, individual countries and human experts in the field of new megascience «global studies» prepared and used in higher education special textbooks. One of the latest is the book «Globalization and global studies» prepared by Prof. V. Zinchenko.

Keywords: *globalization, globalistics, institutional transformation, social development, system analysis, new economy, libertarianism.*

Власов Володимир Іванович, доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

E-mail: vlasovvi@ukr.net

Vlasov Volodymyr Ivanovich, Doctor of Economic Sciences, professor, Honored Scientist and Technology worker of Ukraine.

E-mail: vlasovvi@ukr.net